

ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ ΣΕ ΞΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΕΙ; *

«Μήγαρις ἔχω ἄλλο στὸ νοῦ μου πάρεξ ἔλευθερία καὶ γλῶσσα;», ἔγραψε στὸν Διάλογο ὁ Διονύσιος Σολωμός, πλέκοντας ἄρρηκτα τὶς δύο ἔννοιες σὲ μίαν ἀξεχώριστη ἀλληλουχία, καθιστώντας τὴν μία προϋπόθεση καὶ συνέπεια τῆς ἄλλης. Ἡ ἀπώλεια τῆς μιᾶς προαναγγέλλει τὴν ἀπώλεια καὶ τῆς ἄλλης, καθὼς τὰ ὅρια τῆς γλώσσας μας ὀρίζουν τὰ ὅρια τοῦ κόσμου μας¹. Ἡ ἑλληνικὴ λαλιὰ εἶναι μέρος, ἀπόδειξη καὶ ἔκφραση τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας. «Ἔσμεν Ἕλληνες τὸ γένος, ὡς ἡ τὲ φωνὴ καὶ ἡ πάτριος παιδεία μαρτυρεῖ», ἔλεγε ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς Πλήθων, ἀντιστεκόμενος στὴν λατινοποίηση ποὺ ἐπέδιδε οἱ Βιλλαρδουῖνοι στὴν Πελοπόννησο.

Σήμερα, ἡ ἑλληνικὴ λαλιὰ κινδυνεύει ἀπὸ τὴν *de lege* ἀναγνώριση τῆς δυνατότητας ἐκπόνησης διδακτορικῆς διατριβῆς ἢ διπλωματικῆς ἐργασίας σὲ γλῶσσα ἄλλη, διαφορετικὴ τῆς ἑλληνικῆς. Τὸ πρόβλημα εἶχε ἀρχίσει ἤδη μὲ τὴν ἀποτυχία τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος νὰ δείξει στοὺς μικροὺς μαθητὲς τὴν ὀμορφιὰ καὶ τὸν πλοῦτο τῆς γλώσσας τῆς Δημοκρατίας, τοῦ Θεάτρου, τῶν Εὐαγγελίων, τῆς «γλώσσας τῶν θεῶν» κατὰ τὸν Κικέρωνα. Ὀλιβερό ἀποτέλεσμα ἡ λεξιπενία, ἡ ἀσυνταξία καὶ ἡ ἀνορθογραφία ποὺ ἀναιρεῖ τὴν ἐτυμολογικὴ ἀναγνώριση καὶ τὴν ἱστορικὴ μνήμη.

Γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 2008, ὁ νόμος 3685 μὲ τίτλο «Θεσμικὸ πλαίσιο γιὰ τὶς Μεταπτυχιακὲς Σπουδές» εἰσήγαγε ἐξάιρεση ἀπὸ τὸν κανόνα ὅτι ἀποκλειστικὴ ἐπίσημη γλῶσσα καὶ στίς τρεῖς ἐκπαιδευτικὲς βαθμίδες εἶναι ἡ ἑλληνικὴ². Τὸ ἄρθρο 9 παρ. 4 περ. γ' προβλέπει ὅτι «μὲ ἀπόφαση τῆς Γενικῆς Συνέλευσης Εἰδικῆς Σύθεσης ὀρίζεται ἡ γλῶσσα συγγραφῆς τῆς μεταπτυχιακῆς διπλωματικῆς ἐργασίας ἢ τῆς διδακτορικῆς διατριβῆς». Ἀπὸ τὴν ἀπλή ἀνάγνωση τοῦ κειμένου προκύπτει ὅτι τὸ ρῆμα «ὀρίζεται» παραπέμπει εὐθέως σὲ δυνατότητα περισσότερων ἐπιλογῶν, πέραν τῆς ἑλληνικῆς, δηλαδὴ καταλείπεται ἐν πρώτοις μία εὐρεία διακριτικὴ εὐχέρεια σὲ ὄργανα διοίκησης τῶν ΑΕΙ νὰ ἐπιλέξουν ἄλλη ἢ ἄλλες γλῶσσες πλὴν τῆς ἑλληνικῆς. Εἶναι, βέβαια, ἀσαφὲς ἐὰν ἡ ὡς ἄνω προβληματικὴ γιὰ τὴν προστασία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας διάταξη παραμένει σὲ ἰσχὺ μὲ βάση τὶς μεταβατικὲς διατάξεις τοῦ νόμου 4009/2011 καὶ συγκεκριμένα τοῦ ἁρθροῦ 80 παρ. 11 ἐδ. 1 ποὺ ὀρίζει ὅτι «μέχρι τὴν ἔκδοση τῶν Ὄργανισμῶν τῶν Ἰδρυμάτων γιὰ τὰ Προγράμματα Μεταπτυχιακῶν Σπουδῶν καὶ τὴν ἐκπόνηση τῶν διδακτορικῶν διατριβῶν ἐξακολουθοῦν νὰ ἰσχύουν οἱ διατάξεις τοῦ ν. 3685/2008, ὅπως τροποποιήθηκε καὶ ἰσχύει». Κατ' ἀρχάς, τίθεται τὸ ἐρώτημα ἐὰν εἶναι συνταγματικῶς ἀνεκτὴ ἡ διάταξη αὐτή, ἐὰν καὶ σὲ ποιοῦ βαθμὸ συμβαδίζει μὲ τὸ ὑφιστάμενο νομικὸ πλαίσιο.

Ἡ συνταγματικὴ τῆς διατάξης εἶναι ἰδιαίτερος ἀμφίβολη, διότι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὡς στοιχεῖο τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας τυγχάνει συνταγματικῆς προστασίας. Στὸ Σύνταγμα τοῦ 1952, ἡ προστασία αὐτὴ κατοχυρωνόταν ρητὰ ἀπὸ τὸ ἄρθρο 107 ὡς ἐξῆς: «Ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους εἶναι ἐκείνη εἰς τὴν ὁποῖαν συντάσσεται τὸ Πολίτευμα καὶ τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας τὰ κείμενα. Πάσα πρὸς παραφθορὰν ταύτης ἐπέμβασις

άπαγορεύεται». Στο Σύνταγμα τοῦ 1974 ἡ ρητὴ αὐτὴ συνταγματικὴ προστασία μπορεῖ νὰ παλεῖφθηκε, πλὴν, ὅμως, ἐξακολουθεῖ νὰ προκύπτει ἀβίαστα ἐρμηνευτικὰ τόσο ἀπὸ τὸ ἄρθρο 1 παρ. 3 Συντ. σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο «ὅλες οἱ ἐξουσίεσ πηγάζουσι ἀπὸ τὸν Λαὸ, ὑπάρχουσι ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἔθνους...», ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ ἄρθρο 16 παρ. 2 ποὺ ὀρίζει ὅτι «ἡ παιδεία ἀποτελεῖ βασικὴ ἀποστολὴ τοῦ Κράτους καὶ ἔχει σκοπὸ τὴν ἠθικὴ, πνευματικὴ, ἐπαγγελματικὴ καὶ φυσικὴ ἀγωγή τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς συνείδησης...»³. Σ' αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα θὰ μποροῦσε βεβαίως κάποιος νὰ ἀντιτάξει τὴν πρώτη παράγραφο τοῦ ἴδιου τοῦ ἄρθρου 16, ποὺ προβλέπει ὅτι ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἔρευνα καὶ ἡ διδασκαλία εἶναι ἐλεύθερες καὶ ὅτι ἡ ἀνάπτυξη καὶ ἡ προαγωγή τοῦ ἀποτελεῖ ὑποχρέωση τοῦ Κράτους. Ὡστόσο, τὸ δεύτερο ἐδάφιο τῆς παραγράφου διευκρινίζει ὅτι «ἡ ἀκαδημαϊκὴ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς διδασκαλίας δὲν ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὸ καθῆκον τῆς ὑπακοῆς στοῦ Σύνταγμα». Ἐξάλλου, ἐν προκειμένῳ, δὲν τίθεται ζήτημα ἐλευθερίας καθὼς οἱ μεταπτυχιακὲς ἐργασίες καὶ οἱ διδακτορικὲς διατριβὲς εἶναι τίτλοι σπουδῶν ποὺ ἀπονέμονται ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον στοῦ πλαίσιο μιᾶς προκαθορισμένης διαδικασίας ἐξέτασης ἄρρηκτα συνδεδεμένης μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ γλωσσικὴ ἐπάρκεια.

Ἡ διάταξη τοῦ ἄρθρου 9 παρ. 4 περ. γ', ἐὰν τελικὰ ἰσχύει, πρέπει νὰ ἐρμηνευθεῖ συστατικά, διότι ἀποτελεῖ ἐξάιρεση στοὺν γενικὸ κανόνα ὅτι ἡ ἑλληνικὴ παραμένει μόνη ἐπίσημη γλῶσσα τοῦ Κράτους. Ἔτσι, παρότι τὸ γράμμα τῆς διάταξης δὲν διακρίνει, ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιβάλλει ἐπὶ μέρους διακρίσεις, ὅπως π.χ. μεταξὺ ἀλλοδαπῶν καὶ ἡμεδαπῶν φοιτητῶν. Τοῦτο διότι ἡ ἐξωστρέφεια τῶν ΑΕΙ δὲν δικαιολογεῖ οὔτε τὴν ἐπιβράβευση τῆς φυγοπονίας (ἀποφυγὴ μεταφράσεως τῆς διεθνοῦς βιβλιογραφίας καὶ ὀρολογίας στὰ ἑλληνικά) οὔτε τὴν ἀνεύθυνη ὑπονόμευση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας οὔτε βεβαίως τὴν θεσμικὴ καθιέρωση μιᾶς λανθάνουσας διγλωσσίας⁴. Ἀντιθέτως, κάθε ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση ποὺ δὲν διακρίνει, δηλαδὴ ποὺ ἐφαρμόζει τὴν ἐπίμαχη διάταξη ἐπὶ παραδείγματι καὶ ἐπὶ Ἑλλήνων σπουδαστῶν, καταλήγει σὲ πολλαπλὰ ἄτοπα.

Κατὰ πρῶτον, τὰ ἑλληνικὰ ΑΕΙ ἐπιηρεάζονται ἢ καλύτερα ἐπαναπροσδιορίζονται συνολικά, ἐφ' ὅσον τὸ εὔρος τῆς παρέκκλισης ἀπὸ τὸν κανόνα παραμένει ἐν πολλοῖς ἀκαθόριστο. Ἐν προκειμένῳ, δὲν διευκρινίζεται οὔτε σὲ ποιά γλῶσσα θὰ πραγματοποιεῖται ἡ ὑποστήριξη τῆς ξενόγλωσσης μεταπτυχιακῆς ἐργασίας ἢ διδακτορικῆς διατριβῆς οὔτε σὲ ποιά γλῶσσα θὰ τίθενται οἱ ἐρωτήσεις ἀπὸ τοὺς ἐξετάζοντες καθηγητὲς καὶ θὰ δίδονται οἱ ἀπαντήσεις ἀπὸ τοὺς ὑποψήφιους διδάκτορες.

Κατὰ δεύτερον, δημιουργοῦνται φοιτητὲς «δύο ταχυτήτων», ἐφ' ὅσον ἐξουδετερώνεται ἡ οὐσιαστικὴ ἐξομάλυνση ποὺ ἐπέρχεται μὲ τὴν χρῆση τῆς ἑλληνικῆς: τὸ παιδί τοῦ ἀγρότη καὶ τὸ παιδί τοῦ ὑπουργοῦ ἔχουν ἴδια πρόσβαση στὴν μόρφωση. Διαφορετικά, ἡ ταξικὴ διαστρωμάτωση ὀξύνεται, καθὼς ὁ ἀπόφοιτος τοῦ ξενόγλωσσου ἰδιωτικοῦ κολλεγίου εὐνοεῖται ὑπέρμετρα σὲ σχέση μὲ τὸν μαθητὴ τοῦ δημόσιου ἐπαρχιακοῦ λυκείου.

Τέλος, ὑπονομεύεται ἡ γλωσσικὴ ἰσοτιμία σὲ διεθνή fora, ὅπως ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση ἢ τὸ Δικαστήριον τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης, ὅπου μέχρι τώρα τουλάχιστον νομοθετικὰ κείμενα καὶ δικαστικὲς ἀποφάσεις μεταφράζονται ἐπισημῶς καὶ στὰ ἑλληνικά. Μὲ πρόσχημα, ὡστόσο, τὴν γενικευμένη οἰκονομικὴ κρίση καὶ ἐπιπρόσθετο ἐπιχείρημα τὸ ἀλυσιστελεὲς τῆς

προσπάθειας, «δεδομένου ότι οι Έλληνες πανεπιστημιακοί επικοινωνούν άριστα μεταξύ τους σε ξένες γλώσσες», υπάρχει κίνδυνος περικοπής της «πολυτελοῦς» δαπάνης ως περιττής. Οι δυσμενείς συνέπειες για την χώρα και την γλώσσα είναι προφανείς.

Ἡ απόφαση που ὀρίζει ὡς γλῶσσα συγγραφῆς μεταπτυχιακῆς ἐργασίας ἢ διδακτορικῆς διατριβῆς ἄλλη ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἀπαιτεῖ αἰτιολογημένη γνώμη τῶν ἀρμοδίων ὀργάνων προκειμένου νὰ αἰτιολογεῖται εἰδικῶς ἢ ἀνάγκη ἀπόκλισης ἀπὸ τὸν κανόνα τῆς χρήσης τῆς ἐπίσημης γλώσσας τοῦ κράτους, οὕτως ὥστε νὰ καθίστανται σαφεῖς, καὶ κατὰ συνέπεια ἀκυρωτικῶς ἐλεγκτέοι, οἱ εἰδικοί λόγοι που ἐπέβαλαν τὴν ἐπιλογὴ αὐτή.

Ἡ τεολογικὴ συστολὴ ὡς προσήκουσα ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση προκρίνεται μὲ βάση τὸν σκοπὸ τῆς ρύθμισης, ὅπως σαφῶς ἐκφράστηκε ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ νομοθέτη (α), καθὼς καὶ ἀπὸ ἐπιχειρήματα συστημικὰ (β) καὶ συγκριτικὰ (γ):

α) Κατὰ τὶς ἐργασίες ψήφισης τοῦ νόμου, ἀποκαλύφθηκε ἡ βούληση τοῦ ἱστορικοῦ νομοθέτη νὰ προσδιορίσει στενὰ τὸν σκοπὸ τῆς διάταξης. Θέτει ὅρια μὲ γνώμονα κριτήρια ὅπως ἡ ἀλλοδαπότητα, οἱ διεθνεῖς συνεργασίες ἢ ὁ ἰδιαίτερος χαρακτήρας τῶν ξενόγλωσσων φιλολογικῶν τμημάτων⁵. Πρόκειται γιὰ κριτήρια τὰ ὅποια οὐτε τὸ κύρος τοῦ ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου ὑποβαθμίζουν, οὐτε τὸν κίνδυνο βαθμιαίου μαρασμοῦ τῆς ἐπιστημονικῆς λειτουργίας τῆς γλώσσας ἐμπεριέχουν⁶.

β) Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 6 παρ. 2 περ. ε' τοῦ ν. 3685/2008, τὸ Σχέδιο Προγράμματος Μεταπτυχιακῶν Σπουδῶν περιλαμβάνει μεταξύ τῶν ἄλλων στοιχείων που ἐξετάζονται ἀπὸ τὴν Συνέλευση Εἰδικῆς Σύνθεσης καὶ «τὰ μαθήματα, τὴν γλῶσσα διδασκαλίας καὶ τὴν διδακτικὴ». Εἶναι πρόδηλο ὅτι εἰσάγεται ἡ δυνατότητα διδασκαλίας καὶ σὲ ἄλλες γλῶσσες πέραν τῆς ἑλληνικῆς. Εἶναι ἐπίσης πρόδηλο ὅτι πρόκειται γιὰ ἐξαίρεση στὸν γενικὸ κανόνα. Ὁ νεώτερος νόμος 4076/2012 μὲ τίτλο «Ρυθμίσεις Θεμάτων Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων καὶ ἄλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 159) στὸ ἄρθρο 5 παρ. 8 διευκρινίζει ὅτι ἀπὸ τὴν δημοσίευσή του, «τμήματα τῶν ΑΕΙ δύνανται νὰ ὀργανώσουν αὐτοδύναμα ἢ νὰ συνδιοργανώσουν μεταξύ τους προγράμματα μεταπτυχιακῶν σπουδῶν μὲ γλῶσσα διδασκαλίας, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, κατ' ἐξαίρεση, ξένη γλῶσσα». Ὁ ἐξαιρετικὸς χαρακτήρας τῆς διδασκαλίας σὲ ξένη γλῶσσα δηλώνεται ρητὰ πρὸς ἄρση ἐνδεχόμενων ἀμφισβητήσεων καὶ ἐπιβεβαιώνει ἐκ νέου τὸ περιορισμένο εὔρος ἐφαρμογῆς ὅχι μόνον τῆς συγκεκριμένης, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν συναφῶν καινοτομιῶν.

γ) Πολὺ πρόσφατα (στὶς 28 τοῦ περασμένου Μαΐου) ἡ γαλλικὴ βουλὴ ἐνέκρινε τὴν διεύρυνση τῆς διδασκαλίας στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα στὰ πανεπιστήμια ἐν μέσω θύελλας ἐκατέρωθεν ἀντιδράσεων παρὰ τὶς θεθεῖσες προϋποθέσεις. Μὲ ψήφους 289 ἔναντι 248 υἱοθέτησε τὸν λεγόμενον νόμο Φιοραζὸ -ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς ὑπουργοῦ Ζενεβιέβ Φιοραζὸ που τὸν πρότεινε- γιὰ «τὴν ἀνώτερη ἐκπαίδευση καὶ τὴν ἔρευνα». Κατὰ τὴν ὑπουργό, ὁ νέος νόμος ἀποβλέπει στὴν αὔξηση τῆς ἐλκυστικότητας τῶν γαλλικῶν πανεπιστημίων καὶ τὴν βελτίωση τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐπιτυχίας τῶν σπουδαστῶν. Τὸ ἐπίμαχο ἄρθρο 2 τροποποίησε τὸ ἄρθρο Ν.121 τοῦ Κώδικα Ἐκπαίδευσης που ὀριζε τὴν γαλλικὴ ὡς γλῶσσα διδασκαλίας, διεξαγωγῆς τῶν ἐξετάσεων καὶ τῶν διαγωνισμῶν καὶ ἐκπόνησης τῶν διδακτορικῶν διατριβῶν καὶ τῶν διπλωματικῶν ἐργασιῶν, ἀυξάνοντας τὶς ἤδη

προβλεπόμενες εξαιρέσεις. Συγκεκριμένα, προσέθεσε την περίπτωση διδασκαλίας που πραγματοποιείται στο πλαίσιο κάποιας συμφωνίας με άλλοδαπό ή διεθνή φορέα από τους προβλεπόμενους στο άρθρο Ν.123-7 ή στο πλαίσιο προγραμμάτων που τυγχάνουν ευρωπαϊκής χρηματοδότησης. Παρά την θέσπιση κριτηρίων που περιορίζουν την εύρεία χρήση της, η διάταξη επικρίθηκε σφοδρά, καθώς θεωρήθηκε ότι η έμπορευματοποίηση της παιδείας θα έπιφέρει την καταστροφή της γαλλικής γλώσσας ως «άκατάλληλης» για τον ανταγωνιστικό κόσμο της πώλησης εξειδικευμένων γνώσεων και για τοῦτο ότι επιβάλλεται να απορριφθεῖ τὸ ανταγωνιστικό μοντέλο γενικευμένης ιδιωτικοποίησης ἀκόμη και τομέων ὅπως ἡ ὑγεία, ἡ παιδεία και ὁ πολιτισμός. Τὴν ἀντίθεσή τους ἐξέφρασαν πολλοὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι με χαρακτηριστικὸ παράδειγμα τὸν Μπερνάρ Πιβό. Κατὰ τὴν γνώμη του ἡ εἰσαγωγή στὰ πανεπιστήμια τῆς ἀγγλικῆς ὡς γλώσσας ἔκφρασης τῆς ἐπιστήμης και τοῦ σύγχρονου κόσμου θὰ ἀκρωτηριάσει και θὰ φτωχύνει τὴν γαλλική που θὰ καταντήσει μία γλώσσα κοινότοπη και νεκρή. Στὶς 12 Φεβρουαρίου εἶχε προηγηθεῖ κατάθεση πρότασης νόμου ἀπὸ 36 σοσιαλιστὲς γερουσιαστὲς για «τὴν ἐλκυστικότητα τῶν γαλλικῶν πανεπιστημίων» στὸ ὁποῖο προβλεπόταν, εἰδικὰ για ὅσους φοιτητὲς δὲν εἶχαν ἐπαρκῆ γνώση τῆς γαλλικῆς, ἡ δυνατότητα σπουδῶν, διδασκαλίας, ἐξετάσεων και σύνταξης ἐρευνητικῶν ἐργασιῶν σὲ μία ἄλλη γλώσσα, ὅποτε ὅμως θὰ ἦσαν ὑποχρεωμένοι να παρακολουθήσουν κύκλο μαθημάτων γαλλικῆς γλώσσας και πολιτισμοῦ.

Ἡ προϊούσα κυριαρχία τῆς ἀγγλικῆς γλώσσας στὴν Εὐρώπη θέτει τὸ γενικότερο ἐρώτημα τῆς ἰσότητος ἐπιβίωσης τῶν «μικρότερων» ἢ «μικρῶν» γλωσσῶν⁷. Βεβαίως, τὸ φαινόμενο ἔχει και θετικὲς πλευρὲς, ὅπως ἡ εὐκολία τῆς ἐπικοινωνίας, ἡ εὐχέρεια τῶν συναλλαγῶν, ἡ ἐξοικονόμηση χρόνου και χρήματος. Ὡστόσο, ἔντονη εἶναι ἡ ἀνησυχία για τὸν κίνδυνο γλωσσικοῦ και πολιτιστικοῦ ἐπεκτατισμοῦ τῆς ἀγγλικῆς⁸. Μία ἐνιαία γλώσσα θὰ ἰσοπεδώσει τὶς διαφορετικὲς πολιτιστικὲς κληρονομιὲς και θὰ καταδικάσει τὴ δημιουργική σκέψη σὲ στειρότητα και ὁμοιομορφία.

Ἡ ἄνευ προϋποθέσεων και ὡς ἐκ τούτου ἀνεξέλεγκτη χρήση τῆς ἀγγλικῆς στὸ ἑλληνικὸ Πανεπιστήμιο κινδυνεύει να μετατρέψει τὴν ἑλληνική σὲ γλώσσα δεύτερης κατηγορίας, μειωμένης, «ἐπαρχιακῆς», ἐμβέλειας, ἀποκομμένης ἀπὸ τὴν σύγχρονη ἐπιστημονική ὀρολογία, μικρῆς ἀνταποδοτικότητας για ὅσους ἐπιδιώκουν διεθνεῖς σταδιοδρομίες. Σὲ κάθε περίπτωση θὰ ἀπολέσει μία βασική λειτουργία της, τὴν μετάβαση ἀπὸ τὸ ἐγὼ στὸ ἐμεῖς, δηλαδή τὴν ἔκφραση τῆς συλλογικῆς ταυτότητας. Τὸ θέμα εἶναι κυρίως πολιτικὸ παρὰ τὴν σημαντικὴ νομική του διάσταση. Πάντως, *de lege ferenda*, ἐν ὄψει μάλιστα τῆς συνταγματικῆς ἀναθεώρησης, ἡ ρητὴ πρόβλεψη στὸν ἴδιο τὸν καταστατικὸ χάρτη για τὴν προστασία τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας και τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας προκρίνεται ὄχι ἀπλῶς ὡς θεμιτὴ ἀλλὰ ὡς ἀναγκαία.

* Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐπαυξημένη και βελτιωμένη μορφή ἐκείνου που δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ Οὐτοπία, τ. 103 (Μάρτιος-Ἀπρίλιος 2013), σ. 33-37. Ἡ παρούσα μορφή ἀποτυπώνει τὴν συμβολὴ τῆς συγγραφέως στὴν ἀνοιχτὴ συζήτηση με θέμα: «Ἡ ἑλληνική γλώσσα στὴν ἀνώτατη ἐκπαίδευση, στὴν ἐπιστήμη και στὴν τεχνολογία – Ἐθνική και διεθνῆς διάσταση», ἡ ὁποία πραγματοποιήθηκε τὴν 9η Νοεμβρίου 2013 στὴν Ἀθήνα στὸ

πλαίσιο τοῦ 9ου Συνεδρίου «Ἑλληνική Γλῶσσα καὶ Ὁρολογία» ποὺ ὀργάνωσαν ἡ Ἑλληνική Ἐταιρεία Ὁρολογίας καὶ τὸ Ἐθνικὸ καὶ Καποδιστριακὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν.

1. Wittgenstein Ludwig, *Tractatus Logico-Philosophicus*, μετ. Θανάσης Κιτσόπουλος, ἔπιμ. Ζήσιμος Λορεντζάτος, Ἀθήνα: Παπαζήσης, 1978.
2. Βλ. καὶ ἄρθρο 1§4 Ν.1566 τῆς 30/30.9.1985 μὲ τίτλο «Δομὴ καὶ λειτουργία τῆς πρωτοβάθμιας καὶ δευτεροβάθμιας ἐκπαίδευσης καὶ ἄλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 167) τὸ ὁποῖο ὀρίζει ὅτι: «γλῶσσα διδασκαλίας, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ ἀντικείμενο συστηματικῆς διδασκαλίας καὶ γλῶσσα τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῶν μαθητῶν καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν εἶναι ἡ δημοτική, ὅπως διαμορφώνεται ἀπὸ τὸν λαὸ καὶ τὴν δόκιμη λογοτεχνία, χωρὶς τὴν αὐτούσια μεταφορὰ ξένων λέξεων». Βλ. ἐπίσης εἰδικὴ μνεία καὶ στὰ ἄρθρα 3§1γ', 4§1δ', 5§1γ', 6§2ε' γιὰ τὰ νηπιαγωγεῖα, δημοτικά, γυμνάσια καὶ λύκεια ἀντίστοιχα.
3. βλ. τὴν Διοικ. Ἐφ. Χανίων 115/2012, σελ. 488, σχόλιο Π. Νικολόπουλου.
4. Πβ. Γεωργίου Μπαμπινιώτη, «Τὴν γλῶσσα» δὲν «ἔδωσαν ἑλληνική» στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Κύπρου;» στὸ Ἡ γλῶσσα ὡς ἀξία. Τὸ Παράδειγμα τῆς ἑλληνικῆς, Ἀθήνα: Gutenberg, 1994, σελ. 224.
5. Εὐριπίδης Στυλιανίδης: «Ἐνα ἄλλο ἐνδιαφέρον στοιχεῖο ποὺ ἐμπεριέχεται στὸ νομοσχέδιο εἶναι ἡ δυνατότητα [...] κατὰ τὴν συγγραφὴ τῶν διδακτορικῶν νὰ χρησιμοποιεῖται καὶ μία ξένη γλῶσσα. Αὐτὸ διευκολύνει τὰ ἑλληνικὰ Πανεπιστήμια καὶ ΤΕΙ νὰ προχωρήσουν σὲ διεθνεῖς συνεργασίες ἢ τοὺς ἐπιτρέπει νὰ προσελκύσουν ξένους φοιτητὲς στὴν Ἑλλάδα» (Πρακτικὰ Βουλῆς, Ὁλομ., συνεδρίαση ΡΟΔ', 26 Ἰουνίου 2008, σελ. 12496). Ἀναστάσιος Κουράκης: «Ἐμεῖς θεωροῦμε ὅτι μόνο κατ' ἐξαίρεση-παραδείγματος χάριν στὰ τμήματα ξένων φιλολογιῶν- καὶ μὲ αἰτιολογημένη γνώμη τῶν ἀρμοδίων ὀργάνων θὰ πρέπει νὰ ὀρίζεται ὡς γλῶσσα [...] συγγραφῆς μεταπτυχιακῆς ἐργασίας ἢ διδακτορικῆς ἄλλῃ ἀπὸ τὴν ἑλληνική» (Πρακτικὰ Βουλῆς, ὄπ. παρ., σελ. 12533).
6. Ἀναστάσιος Κουράκης: «... εἶναι λάθος νὰ ἐπιμείνουμε νὰ μπορεῖ νὰ γράφεται τὸ διδακτορικὸ σὲ ὁποιαδήποτε ἄλλῃ γλῶσσα πέραν τῆς ἑλληνικῆς, γιατί αὐτὸ τὸ γεγονός ὑποβαθμίζει τὸ κύρος τῶν ἑλληνικῶν πανεπιστημίων καὶ κινδυνεύει νὰ ὀδηγήσει βαθμιαία στὸν μαρασμό τῆς ἐπιστημονικῆς διάστασης τῆς λειτουργίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Εἶναι ἀπαράδεκτο τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἔρευνας ποὺ γίνεται σὲ ἑλληνικὸ ἴδρυμα νὰ μὴν εἶναι προσβάσιμα σ' ὅλους τοὺς Ἕλληνες πολῖτες στὴν μητρικὴ τους γλῶσσα» (Πρακτικὰ Βουλῆς, ὄπ. παρ., σελ. 12532-12533).
7. Ἀστέριος Ροντούλης: «... σὲ μία ἐποχὴ παγκοσμιοποίησης, ποὺ οἱ ἐθνικὲς γλῶσσες ἰδιαίτερος μικρῶν ἐθνῶν ὑφίστανται μεγάλη πίεση, εἶναι τουλάχιστον προσβλητικὸ γιὰ τὸ ἑλληνικὸ πανεπιστήμιο νὰ μπορεῖ νὰ ἐκπονηθεῖ διδακτορικὴ διατριβὴ ἢ μεταπτυχιακὴ ἐργασία σὲ μία ἄλλῃ γλῶσσα πλὴν τῆς ἑλληνικῆς» (Πρακτικὰ Βουλῆς, ὄπ. παρ., σελ. 12533).
8. Βλ. ἐνδεικτικὰ Fritz Nies, *L' Europe pense en plusieurs langues/Europa denkt mebrspraschig*, Tüdingen: Narr 2005 καὶ Serge Halimi, «Contre la langue unique», *Le monde diplomatique* No 711, juin 2013.

* Η Ίωάννα Ν. Κονδύλη είναι Επίκουρη Καθηγήτρια Αστικοῦ Δικαίου Νομικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ενημερωτικό Δελτίο